

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КОМІТЕТ СЛАВІСТІВ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНИ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ
ТА ЕТНОЛОГІЇ ІМ. М. Т. РИЛЬСЬКОГО
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**ГЛОБАЛІЗАЦІЯ / ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ
І РОЗВИТОК
НАЦІОНАЛЬНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ
КУЛЬТУР**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДО ДНЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ І КУЛЬТУРИ

(КИЇВ, 24 ТРАВНЯ 2016 р.)

КИЇВ 2016

УДК 316.32(=16):80:93/93(08)

Збірник містить тези доповідей Міжнародної наукової конференції «Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур» (до Дня слов'янської писемності і культури). Студії присвячено актуальним проблемам комплексного вивчення слов'янського мовознавства, літературознавства, мистецтвознавства, фольклористики, етнології та історичної славістики. Окремий підрозділ складають наукові розвідки, присвячені історіографії славістичних досліджень.

У збірнику також представлені матеріали книгознавчих читань з нагоди 400-ліття заснування друкарні Києво-Печерської лаври.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, а також усіх, хто цікавиться проблемами історичного та сучасного слов'янознавства.

Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 24 травня 2016 р.) / НАН України, Укр. ком. славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Укр. мовно-іформ. фонд; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2016. – 420 с.

Редакційна колегія:

О. С. Онищенко, академік НАН України, д-р філос. наук (голова); Л. А. Дубровіна, чл.-кор. НАН України, д-р іст. наук (заст. голови); Н. П. Бондар, канд. іст. наук; Л. К. Вахніна, канд. філол. наук; В. В. Горєва, канд. іст. наук; П. Ю. Гриценко, д-р філол. наук; Л. І. Даниленко, канд. філол. наук; Н. М. Зубкова, канд. істор. наук; Г. Ю. Калініч, канд. іст. наук; Н. Ф. Клименко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук; Г. І. Ковальчук, д-р іст. наук; Г. П. Півторак, академік НАН України, д-р філол. наук; В. І. Попик, чл.-кор. НАН України, д-р іст. наук; Л. І. Шевченко, д-р філол. наук; В. А. Широков, академік НАН України; М. А. Філіпович, канд. іст. наук.

Автори несуть повну відповідальність за підбір та точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв, бібліографічних посилань та інших відомостей.

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
Протокол № 5 від 6 квітня 2016 р.

ISBN 978-966-02-7914-8

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2016

З М І С Т

Онищенко О. С. Розвиток славістики в контексті сучасних трансформацій слов'янського світу	13
--	----

СЛАВІСТИЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Баракатова Н. А. Засвоєння національної специфіки польської фразеології білінгвальним мовцем	23
Бевзюк Є. В. Мова як модус національного словацького пробудження	26
Булах М. Б. Медійний перифраз як вияв динаміки розвитку слов'янських літературних мов	30
Вербиненко Ю. І. Multilingual terminographic lexicographic systems	33
Дергач Д. В. Інтерпретація жанрів медійної аналітики у слов'янській стилістиці	37
Колесник В. О. Южноболгарские говоры в Украине	40
Осінчук Ю. В. «Історичний словник українського язика» за ред. Є. Тимченка як джерело дослідження релігійної лексики XIV–XVIII ст.	43
Остапова І. В. Etymology in the landscape of digital lexicography	46
Процик І. Р. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток соціолекту футбольних фанатів у слов'янських культурах (на прикладі української та польської мов)	50

Шип Н. А. Подвижники Л. Куби та А. Степовича на ниві слов'янського музично-пісенного фольклору 348

**КНИГОЗНАВЧІ ЧИТАННЯ З НАГОДИ
400-ЛІТТЯ ЗАСНУВАННЯ ДРУКАРНІ
КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ**

- Бондар Н. П.** Папір кириличних видань друкарні Києво-Печерської лаври першої половини XVII ст. 355
- Волощенко С. А.** Києво-Печерські кириличні стародруки XVII–XVIII ст. у фондах Львівської центральної провінційної бібліотеки Отців Василіян при Свято-Онуфріївському монастирі 360
- Гальченко О. М.** Києво-Печерська лавра та розвиток українського інтролігаторства 365
- Гончаренко А. В.** Книжні риси в мові Києво-Печерського патерика 368
- Заболотна Н. В.** До питання про співробітництво друкарень Києво-Печерської лаври та Почаївського Успенського монастиря наприкінці XVIII – на початку XIX ст. 371
- Ковальчук Г. І.** Видавнича діяльність друкарні Києво-Печерської лаври першої половини XIX ст. (пам'яті Є. В. Рукавіциної) 375
- Курганова О. Ю.** Роль дескриптивної епіграми в богослужбових виданнях XVII ст. друкарні Києво-Печерської лаври 379
- Лабунцев Ю. А.** Вслед за давней киевской традицией: листовые издания типографии Е. И. Фесенко 384
- Німенко Н. А.** Дослідження української книги XVI–XVIII ст. у науковому доробку М. О. Макаренка 387
- Рудакова Ю. К.** Латиношрифті видання друкарні Києво-Печерської лаври XVII–XVIII ст. 391
- Соколов В. Ю.** Видання календарів друкарні Києво-Печерської лаври XVIII ст. 395

Фрис В. Я. Книгознавчі студії Ярослава Ісаєвича	401
Черниш Н. І. «Лексикон словенороський» П. Беринди в контексті розвитку української енциклопедичної справи	404
Шаповал А. І. До історії видання праці В. М. Перетца «Слово о полку Ігоревім. Пам'ятка феодальної України-Русі XII віку»	408
Щавинская Л. Л. Два настенных листа типографии Е. И. Фесенко с произведениями Хрисанфа Саковича	412

Лабынцев Юрий Андреевич,
доктор филологических наук, профессор,
академик Государственной академии славянской культуры
(Россия, г. Москва)

ВСЛЕД ЗА ДАВНЕЙ КИЕВСКОЙ ТРАДИЦИЕЙ: ЛИСТОВЫЕ ИЗДАНИЯ ТИПОГРАФИИ Е. И. ФЕСЕНКО¹

Уже в самом начале формирования письменной эпохи в истории человеческой культуры стали появляться неэпистолярные информационные формы, рассчитанные на широкое распространение. Самыми массовыми из них постепенно становились всевозможные листовые материалы, рукописные, а затем печатные. Их роль в различных коммуникационных процессах всегда была огромной. В религиозной сфере, особенно применительно к основной части того или иного религиозного сообщества, они всегда выполняли одну из важнейших вероисповедно-просветительских функций. Так было и во всем славянском мире, в том числе у православных восточных славян.

До наших дней почти чудом сохранилось несколько экземпляров подобных изданий типографии Киево-Печерской лавры, увидевших свет в первой трети XVII в., то есть всего лишь через десять лет после ее основания. А. П. Запаско и Я. Д. Исаевич вслед за своими предшественниками называли их «листки з ксилографічними зображеннями» [1, с. 44]. Традиция выпуска таких изданий была успешно продолжена и в последующих веках, в том числе другими украинскими типографиями. В конце XIX – начале XX ст. самой заметной среди них в этом деле оказалась типография и хромолитография Евфима Ивановича Фесенко (1850–1926), располагавшаяся в Одессе, на Ришельевской улице, 47 (49). Иногда Е. И. Фесенко называют «одесским Сытиным» в честь знаменитого издателя, начавшего свою профессиональную деятельность с выпуска

¹ Текст подготовлен при финансовой поддержке Российского гуманитарного научного фонда (проект № 15-04-00238-15 «Всеми православному миру: поэтическое наследие Хрисанфа Саковича (исследование и публикации)»).

многочисленных разнообразных народных изданий, часто именуемых лубочными. Во многом это сравнение верно, правда, религиозный ориентир у Е. И. Фесенко был куда более твердым и всегда опирался на отчетливо декларирующуюся им конфессионально-просветительскую идейную основу [2]. К сожалению, широкий интерес к личности Е. И. Фесенко и его богатейшей и разносторонней профессиональной деятельности актуализировался лишь в последнее время [3, с. 131–147]. Несомненной удачей при этом стала публикация доведенных самим Е. И. Фесенко до 1893 г. рукописных воспоминаний [4] и каталог 74-х только украиноязычных его изданий [5]. Бесспорно, предстоит еще очень большой и кропотливый труд по поиску и библиографированию огромного числа фесенковских изданий, а также по выявлению документальных материалов о нем и о его наследии в архивных собраниях многих стран. Именно там, порой совершенно случайно, они попадались нам и раскрывали многие неизвестные особенности его насыщенной жизни, например, обстоятельства деловых поездок в разные западноевропейские города – Париж, Вена, Мюнхен и другие [6].

Одно из самых сложных направлений таких поисков – нахождение листовых материалов Е. И. Фесенко. Он издал их очень много, и самые краткие сведения о них есть в десятках каталогов его фирмы, ныне встречающихся достаточно редко [7]. Все эти издания можно подразделить на иконные изображения и собственно текстовые листки, порой снабженные иллюстрациями, в основном небольшими. Число иконных изображений, преимущественно цветных, дошедших до нас, притом в значительном числе экземпляров, – огромно. Эти изображения хранятся, как показывают наши наблюдения, преимущественно в домах православных верующих ряда стран, в основном России, Украины, Беларуси, Молдовы, Польши, Литвы, Словакии и других стран. В отличие от иконных изображений, фесенковские печатные листки почти не сохранились, и каждая их находка является настоящим исследовательским событием.

1. *Запаско Я., Исаевич Я.* Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. – Кн. перша (1574–1700) / Я. Запаско, Я. Исаевич. – Львів : Вид. при Львівському держ. ун-ті, 1981. – 136 с.
2. [Фесенко Е. И.] Именные образки для крещаемых младенцев / [Е. И. Фесенко]. – Одесса : Тип. Е. И. Фесенко, [1914]. – 16 с.
3. *Закіпна Г. В.* Перший український друкар Одеси / Г. В. Закіпна // Дом князя Гагарина. – Вып. 3, ч. 1. – Одесса : ЗАТ «Пласке», 2004. – 264 с.

4. Семейный альбом одесского издателя Е. И. Фесенко. – Одесса : КП ОГТ, 2007. – 314 с.
5. Славетний друкар Одеси : каталог українських видань одеського видавця Є. І. Фесенка / укл. Г. Закіпна, Т. Максим'юк. – Одеса : КП «Одеська міська друкарня», 2005. – 48 с.
6. Российский государственный исторический архив. – Ф. 1073. – Оп. 1. – Ед. хр. 92.
7. Каталог изображений св. икон, картин, книг, листков и прочих религиозно-просветительских изданий для нужд церквей, школ и народа на 1913 год Евфима Ивановича Фесенко. – Одесса : Тип. Е. И. Фесенко, 1913. – 32 с.

Наукове видання

Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур

Матеріали Міжнародної наукової конференції
до Дня слов'янської писемності та культури
(Київ, 24 травня 2016 р.)

Редактори

Г. Ю. Калініч, Н. М. Зубкова, Т. В. Герасімова, Н. П. Бондар

Видання підготували

М. А. Філіпович, В. В. Горєва

Комп'ютерна верстка і оригінал-макет

О. С. Боляк

Художнє оформлення

О. М. Гальченко

Підп. до друку 17.05.2016. Формат 60x84/16
Друк офс. Ум. друк. арк. 24,4
Наклад 150 прим. Зам. № 7.

Надруковано у НВЦ Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
03039, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.